

Orwell contra el perfeccionisme moral: la polèmica amb els pacifistes

Oriol Quintana
IQS – Universitat Ramon Llull – Barcelona

Resum

Aquest article pretén avaluar tant les raons aportades en contra del pacifisme per George Orwell com la seva solució del dilema moral de la guerra. Està dividit en dues parts principals. A la primera es presenten les acusacions que Orwell va llançar contra els pacifistes del seu temps, i se'n fa la lectura següent: l'acusació principal d'Orwell contra el pacifisme és que es tractava d'un perfeccionisme moral vacu. Per Orwell, era impossible sortir amb les mans netes de qualsevol dilema ètic real. A la segona part s'explica la resposta orwelliana davant la guerra, que va consistir a defensar la lluita violenta; una opció sostinguda per la convicció que és possible estimar i, alhora, voler matar els enemics. S'avalua i s'intenta fer plausible aquesta postura, posant-la en el context de l'humanisme de condició mitjana pròpia de l'autor: ni el bé pur, ni, per tant, els mitjans purs, estan a l'abast de l'home, i la violència com a mitjà impur, entre d'altres, no ha de ser exclosa a priori de la resolució del conflicte. La dignitat humana es pot preservar enmig de la violència a través de la solidaritat i la fraternitat amb l'enemic a qui es mata.

Paraules clau: George Orwell, Pacifisme, Humanisme, Violència, Gandhi.

Abstract

This paper assesses both the reasons given against pacifism by George Orwell and his response to the moral dilemma of war. It is divided into two main parts. The first looks at the accusations levelled by Orwell against the pacifists of his time., The main accusation of Orwell towards pacifism was that it was a sort of empty moral perfectionism. For Orwell, no one could emerge from any real ethical dilemma with clean hands. The second part deals with Orwell's response to war, in which he defended the use of violence. His views were based on the conviction that it is possible to love, and at the same time, want to kill your enemies. This stance is discussed and made plausible in the context of

the Orwellian Middle Humanism: pure good and pure means are beyond human reach. Therefore, violence, as an impure means, among others, does not need to be excluded a priori in conflict resolution. Human dignity can be preserved in the midst of violence through feelings of sympathy and fraternity towards the enemy one is seeking to kill.

Keywords: *George Orwell, Pacifism, Humanism, Violence, Gandhi.*

1.- Les acusacions d'Orwell contra el pacifisme

El 2004 l'editorial Paradigm va publicar un volum que contenia les millors contribucions al congrés del centenari d'Orwell, que va tenir lloc el maig del 2003, al Wellesley College (Wellesley, Massachussets). Lawrence Rosenwald hi va contribuir amb un excel·lent capítol sobre Orwell i el pacifisme,¹ en el qual donava comptes de totes les crítiques que Orwell va formular contra els pacifistes del seu temps. Algunes d'aquestes crítiques eren molt directes, i Orwell les despatxava sense gaire matisos, però d'altres eren força subtils i elaborades.

Les primeres eren les següents: que el pacifisme equivalia a la rendició i que, a la pràctica, resultava pro-nazi; que els pacifistes es limitaven a negar-se a la lluita, però que no eren capaços de proposar una veritable alternativa —no eren capaços de situar-se mentalment en una posició de responsabilitat i poder. Algunes, a més, defensaven una postura falsa, un relativisme moral pel qual consideraven que la democràcia anglesa era un règim tan dolent com el de l'Alemanya nazi, o, encara pitjor, criticaven més l'Anglaterra democràtica que l'Alemanya nazi. Rosenwald, en el seu article, avalua cadascuna d'aquestes crítiques citant el exemples històrics corresponents.²

Una de les crítiques més cridaneres llançades per Orwell era que als pacifistes els faltaven aquelles virtuts masculines que Orwell sempre va mitificar i que situen aquest autor, des d'una perspectiva actual, a les antípodes de la correcció política.³ Orwell, en la seva crítica del *Mein Kampf* d'Adolf Hitler (publicada el 21 de març del 1940), afirmava que les persones “no volem únicament viure confortablement, sentir-nos segures, treballar poc, viure en un entorn higiènic i dur a terme un control de la natalitat, o viure en general assenyadament”; les persones també volen “autosacrifici, per no mencionar els tambors, les banderes i les desfildes”. Per Orwell, el feixisme era, psicològicament, més

1 CUSHMAN, Thomas; RODDEN, John. *George Orwell. Into the Twenty-First Century*. Boulder/Londres: Paradigm Publishers, 2004.

2 ROSENWALD, Lawrence. “Orwell, Pacifism, Pacifists”. A: CUSHMAN, Thomas; RODDEN, John: *George Orwell. Into the Twenty-First Century*. Boulder/Londres: Paradigm Publishers, 2004, p. 111-125.

3 Pel que fa a la ‘mística masculina’ i la seva actual incorrecció política, es pot consultar PATAI, Daphne. *The Orwell Mystique. A Study in Male Ideology*. Amherst: The University of Massachussets Press, 1984.

savi que la concepció purament hedonista de la vida. Orwell rematava la idea amb ironia:

“El socialista que descobreix el fill jugant amb soldats de joguina normalment es disgusta; però mai no acaba de trobar un substitut per als soldats de joguina. Pel que sigui, els pacifistes de joguina no acaben de fer el fet” (CWGO 12: 116).⁴

És una crítica que resulta estranya llegida avui. Solem considerar el pacifisme un signe d'il·lustració i refinament, i Orwell sembla voler assimilar-se al bel·licisme menys sofisticat. Per Orwell, les persones teníem les necessitats estructurades en parelles de contraris: a la necessitat de seguretat hi corresponia una necessitat de risc. Una de les claus del triomf del discurs nazi era aquesta apel·lació contínua al sacrifici, al risc, a la lluita i a la victòria. Aquestes són crides que es repeteixen en totes les formes de bel·licisme; al final els anglesos també van fer servir aquesta mena de discurs.⁵ Val la pena destacar aquest aspecte de les crítiques contra el pacifisme no només perquè és extemporani i curiós, sinó també perquè ens permetrà entrar en l'antropologia i l'humanisme d'Orwell: la crítica a la concepció hedonista de la vida és més profunda que una exaltació superficial de la força.

Les dues darreres crítiques que Rosenwald recull en el seu article són igualment interessants. La primera diu que només es pot ser pacifista si un està en un país on es pot ser pacifista sense córrer gaire risc. Certament, a l'Anglaterra d'Orwell no hi arribaven notícies sobre pacifistes alemanys o japonesos. No perquè no existissin aquestes persones, sinó perquè, com era evident per al mateix Orwell, havien estat silenciades i assassinades. Ser pacifista en un país totalitari era, segurament, molt lloable, però certament estèril.⁶

Un només es podia permetre el luxe de ser pacifista si vivia en una democràcia liberal, en un país on hi hagués garanties per a la llibertat d'expressió, la llibertat de premsa i la llibertat d'associació. Sense aquestes llibertats, el pacifisme no podia tenir cap efecte. En el fons, Orwell, específicament en el cas de la Segona Guerra Mundial, atacava els pacifistes anglesos amb l'acusació d'hipocresia, perquè justament el sentit de la guerra era, com a mínim per Orwell, defensar aquestes tradicions enfront el feixisme nazi. Els pacifistes eren doblement hipòcrites quan criticaven la democràcia del país i l'equiparaven, en valor, a l'Alemanya de Hitler. En realitat, es podien permetre el luxe de ser pacifistes, perquè hi havia tot un exèrcit i, per tant, milers de persones disposades a matar i morir perquè ells poguessin continuar sent pacifistes.

⁴ Totes les cites d'Orwell provenen de l'edició següent: DAVISON, Peter (ed.). *The Complete Works of George Orwell*. Londres: Secker and Warburg, 1998. Entre els especialistes és habitual fer servir l'acrònim CWGO; el primer número que figura a continuació indica el volum, el segon número indica la pàgina.

⁵ Ens referim, és clar, al famós *Blood, toil, tears and sweat* de W. Churchill, [<https://winstonchurchill.org/resources/speeches/1940-the-finest-hour/blood-toil-tears-and-sweat-2/>]

⁶ Davant la invasió japonesa de Corea, Orwell es preguntava “Where is the Korean Gandhi?”. (CWGO 20, 9).

O triplement hipòcrites. Només es podia ser pacifista si es vivia en una *sheltered position*,⁷ un lloc segur, protegit. Però és que per ser pacifista no només calia viure en el lloc adequat. La segona crítica era posar de manifest que per ser pacifista també calia viure en el lloc *mentally* protegit (*to be sheltered intellectually*), és a dir, calia voler ignorar a propòsit a què responia l'estructura econòmica del món en aquella època (o en qualsevol època), que Orwell resumia amb una expressió concisa i lapidària: *injustice backed up by force*, “la injustícia basada en la força”. Orwell tenia en ment, amb tota probabilitat, el fet que Anglaterra era una potència colonial. Ell havia participat del negoci colonial des del naixement (el seu pare era un funcionari del ministeri de l'opi), i de jove s'havia fet policia per treballar a les colònies (concretament a Myanmar, coneguda com a Birmània en l'època). De fet, confessava que se sentia culpable i avergonyit d'aquella període de la seva vida, i algunes de les seves decisions vitals més importants responien, de fet, a aquesta consciència de viure en un món estructurat per la injustícia i la força bruta.⁸

Alguns pacifistes anglesos de principis del segle XXI, informa Rosenwald, han estat plenament conscients del fet que els diners que ens intercanviem diàriament, fins i tot en les transaccions més simples i quotidianes, provenen d'una estructura econòmica mundial injusta que se sosté per la força bruta, i s'han esforçat a viure la seva vida diària amb la màxima coherència possible, és a dir, “esbrinant d'on provenen els propis ingressos”⁹. La crítica d'Orwell es podria resumir així: ningú no pot ser un pacifista plenament coherent, perquè els diners amb què paga el seu àpat són, en definitiva, diners tacats de sang. No hi ha diners nets: tots circulen per un món estructuralment violent. Aquesta és la formulació d'Orwell:

“...odiant la violència, amb raó, [els pacifistes] no volen reconèixer que aquesta és inherent a les societats modernes, i que els seus sentiments refinats i actituds nobles són fruit de la injustícia basada en la força (...). Aquí hi ha, subjacent, el fet, que a tanta gent li costa d'assumir que la salvació individual no és possible, i que els dilemes als quals ens enfrontem les persones no es donen, normalment, entre un bé i un mal, sinó entre dos mals (...). No hi ha cap altra alternativa, i sigui el que sigui el que s'acabi triant, un no pot sortir-ne mai amb les mans netes.”

Orwell formula aquí, de la manera més explícita possible, que la seva principal objecció contra el pacifisme era un perfeccionisme moral fals. Per Orwell no existeix quelcom com la salvació individual. De manera directa o indirecta, tots dos, tant el bel·licista com el pacifista, participen d'una estructura social perversa que, en temps de guerra, es fa més evident: cal decidir si

⁷ Cf. ROSENWALD, p. 114.

⁸ Orwell, *a The Road to Wigan Pier* (CWGO 5, 138), proclamava que la seva decisió de fer-se indigent tenia a veure amb el seu sentiment de culpa per haver participat en la policia colonial: “Sentia que havia d'escapar no merament de l'imperialisme, sinó de qualsevol forma de domini de l'home sobre l'home. Em volia submergir i anar a parar al grup dels oprimits, ser un d'ells i estar al seu costat contra llurs tirans...”

⁹ Rosenwald, p. 121, explica que hi ha una tradició, dins el pacifisme anglès, d'adoptar voluntàriament la pobresa; menciona també la pràctica contemporània de l'objecció fiscal.

s'ha de lluitar o no, però no hi ha en realitat una resposta que permeti allunyar el mal. Quan parla de salvació individual, Orwell arrisca un judici d'intencions: quan el pacifista tria no lluitar, ho fa amb la intenció d'assolir una puresa que no està al seu abast. Espera, d'alguna manera, sortir del dilema de la guerra amb les mans netes. Però això no succeeix: la mera possibilitat de plantejar-se l'opció pacifista implica que hi ha hagut algú disposat a matar en lloc seu (per tal que un dia pogués arribar a ser pacifista: el que permetia a Anglaterra cultivar les seves tradicions liberals no era altra cosa que el manteniment per la força d'un imperi econòmic) o que, en aquell moment, està disposat a matar per ell: és justament aquesta disposició a la violència per part dels seus compatriotes, disposat a defensar-lo enfront aquells enemics que aspiren a eliminar la llibertat individual, que li permet aspirar —falsament— a la perfecció moral. La connexió entre el soldat al front i el pacifista a la rereguarda és insalvable. El segon existeix gràcies al primer. Tot sentiment de superioritat moral, tot pensament autojustificatiu és una mera fantasia. Per ser pacifista cal, com a requisit previ, enganyar-se un mateix ignorant connexions entre fets.

2.- La impossibilitat de sortir amb les mans netes a l'obra d'Orwell

El cert és que el *realisme moral* d'Orwell (oposat a l'*idealisme moral* del pacifista) venia de lluny. Les polèmiques amb els pacifistes van començar, en el cas d'Orwell, tan aviat com Anglaterra va declarar la guerra a Alemanya —Orwell s'havia oposat a la guerra fins aquell moment. Però ja era, el 1939, tot un expert en aquest doctrina moral pessimista. És fàcil de resseguir-la en els seus primers llibres, que va publicar al llarg de la dècada dels anys trenta del segle passat. El primer, *Down and Out in Paris and London* (1933), que explica-va les seves experiències com a indigent voluntari en aquestes dues ciutats, conté fragments molt significatius del seu realisme moral. En particular destaquen els fragments en què Orwell explica fins a quin punt és intolerable, per aquell que ha caigut en la desgràcia social per culpa de la pobresa, rebre una veritable ajuda d'aquells que s'acosten amb la intenció de fer-los caritat: per culpa de la seva superioritat moral, derivada, en realitat, del mer fet d'estar en condicions d'ajudar, l'ajut resultava una ofensa.¹⁰

El seu segon llibre, *Burmese Days* (1934), retratava el dilema moral insalvable del colonialista: per molt que John Flory, el protagonista de la novel·la, intentés de separar-se moralment de la supremacisme dels altres membres

¹⁰ CWGO 1, 185: Els indigents es rebel·laven contra el grup de senyores que els servien te gratuïtament en una església: "It was our revenge upon them for having humiliated us by feeding us".

de la comunitat anglesa a través de les seves amistats amb els homes d'altres races i la seva admiració per les tradicions i les societats indígenes, no podia superar el sentiment de culpa i la consciència d'estar participant en un abús de poder pel fet de participar en l'empresa colonial. Dorothy, la protagonista del seu següent llibre, era plenament conscient de pertànyer a una organització socialment irrellevant i en plena decadència (l'església), que difícilment servia en realitat a algú (Dorothy era la protagonista del títol *A Clergyman's Daughter*, de 1935): li era impossible deixar-la pel fet que era una dona soltera, i havia d'acceptar, plena de contradiccions, de continuar amb una vida en què no creia. Tots dos protagonistes havien d'aprendre, traumàticament, que els era impossible sentir que la seva vida era *autèntica*: tota maniobra per sentir alguna superioritat moral, algun sentiment de salvació personal enmig de la injustícia, els era tallada de soca-rel.¹¹ D'alguna manera, aquests protagonistes de les ficcions orwellianes aprenien a contrarcor el que els pacifistes amb qui Orwell va polemitzar es negaven a aprendre.

La mateixa impossibilitat d'autenticar la pròpia vida l'experimentava Gordon Comstock, protagonista del següent llibre d'Orwell, *Keep the Aspidistra Flying* (1936), una novel·la que expressa aquesta doctrina del realisme moral orwellià com cap altra. Comstock era un redactor de publicitat que renunciava, en un intent de purificar-se moralment, al seu lloc fix de treball i a una prometedora carrera professional. Li resultava intolerable la idea de gastar el seu talent literari a pensar enginyoses campanyes comercials per col·locar al mercat productes perfectament superflus i mantenir el sistema capitalista en marxa. La novel·la incloïa alguns personatges secundaris en posicions morals semblants, com Phillip Ravelston, l'amic ric del protagonista, un socialista de bona família que mirava de redimir-se de la seva posició econòmica a còpia d'ajudar joves talents literaris publicant-ne els treballs en una revista contracultural que ell mateix editava.

Comstock no trigava a adonar-se que necessitava tenir uns ingressos fixos per poder dur a terme el seu projecte literari d'escriure poemes de crítica social: la pobresa comportava unes incomoditats que l'impedié escriure amb la constància i dedicació necessàries. Al final de llibre trobarà una excusa per reincorporar-se al seu antic lloc de treball, després d'aprendre la humilitat —ha deixat embarassada la seva xicota i necessita els diners per casar-s'hi. La lliçó és la mateixa, la del realisme moral orwellià: ningú no pot viure fora d'una societat injusta, fora del sistema, i el fet de pertànyer-hi esborra tot rastre i tota aspiració a la superioritat moral.

El següent llibre d'Orwell es va titular *The Road to Wigan Pier* (1937) i con-

¹¹ CARTER, Michael. *George Orwell and the problem of authentic existence*. Totowa, Nova Jersey: Barnes and Noble Books, 1985, explica magistralment aquesta impossibilitat d'autenticar la vida, especialment a les pàgines 52 i 53.

té igualment fragments il·lustratius del seu realisme moral. És un llibre de no-ficció, un reportatge encarregat pel seu editor, en què explica les condicions vitals dels miners del nord d'Anglaterra en època de plena crisi econòmica. Hi afirma de nou aquella connexió amagada entre la persona que, per la seva posició social, es pot permetre el luxe de tenir aspiracions morals elevades i, per tant, de donar lliçons als altres, i la feina dura i mal pagada dels treballadors del carbó, font d'energia que permetia als primers d'escriure còmodament les seves crítiques a les aspiracions *materialistes* (salari i condicions laborals dignes) de les classes treballadores. Així ho plantejava Orwell (CWGO 5, 30):

“La nostra civilització, segons Chesterton, està fundada sobre el carbó, molt més del que sembla quan no et pares a pensar-ho. Les màquines que ens permeten viure còmodament, i les màquines que fan màquines, depenen, directament o indirecta, del carbó. En el metabolisme d'occident la mineria del carbó ocupa el segon lloc en importància, només darrere les tasques agrícoles (...) Per tal que Hitler marxi amb el pas de l'oca, per tal que el Papa pugui denunciar el Bolxevisme, perquè els aficionats al criquet es reunixin als Lords, perquè els poetes puguin ensabonar-se mútuament, el carbó no pot parar de fluir. Però en general no ens n'adonem; tots sabem que 'necessitem carbó', però mai, o gairebé mai, recordem el que implica la feina d'extreure'l.”

Homage to Catalonia (1938) explica el descobriment precoç, per part del narrador, de fins a quin punt l'avantguarda socialista de l'època, el país que havia de liderar l'alliberament global de les classes treballadores, estava tan contaminada pel culte a la força, la immoralitat i la falta d'escrúpols com aquells règims feixistes que afirmava que volia combatre i contrarestar. Les vivències d'Orwell a Aragó i Catalunya, malgrat que van reforçar la seva fe en l'home corrent —aquell home que només té instint i no aspira a la perfecció moral, sinó que es conforma amb una vida decent—, li van permetre descobrir les violentes entranyes del règim de l'URSS. A partir d'aleshores, Orwell en va denunciar els abusos, i molt especialment la superioritat moral del comunisme convençuts. *Animal Farm* (1945) i *Nineteen Eighty-Four* (1949) il·lustren, com cap altra novel·la que hom pugui esmentar, aquell mecanisme pel qual els que busquen la superioritat moral se la fabriquen a mida gràcies a pertànyer als estaments dominants i rendir-se per complet al culte al poder. Totes dues novel·les expliquen que el culte al poder i a la força soluciona per sempre la necessitat de justificar moralment la pròpia vida: al vencedor tot li està permès; si un pertany als adoradors de la força ja no pot fer el mal. Totes dues novel·les tenen com a tema, entre d'altres, la supèrbia dels poderosos —una casta de porcs en el cas d'*Animal Farm*.

Coming up for air (1939) és, com les primeres novel·les, una història sobre la impossibilitat de trobar la salvació personal. El protagonista, George Bowling, un venedor d'assegurances simpàtic i gras, creu que pot fugir de les seves obligacions privades i públiques durant uns dies, en què visitarà el seu poble natal, al qual no havia pogut tornar des que l'havia abandonat per lluitar a la Gran Guerra. Hi espera trobar un alleugeriment a les pressions de la vida laboral i familiar i al temor permanent per l'inici del nou conflicte mundial, un lloc, en definitiva, on anar a respirar, on sigui possible recuperar la innocència de la infància perduda. No cal dir que el seu poble ha desaparegut sota un mar d'asfalt, i que els paisatges i l'atmosfera mental d'aquells anys ha estat engolida pel món modern i les formes urbanes de vida. No existeix el lloc on, ni que sigui temporalment, un es pugui rescabalar de la sensació contínua de trobar-se immers en un món que ha perdut des de fa temps tota possibilitat de justificar moralment el seu funcionament i la seva pròpia existència; un món que contamina perversament els que l'habiten per molt que, com el protagonista, es limitin a dur una vida essencialment privada i anònima i no aspirin especialment a la perfecció moral o a l'autojustificació ètica.

Les obres orwellianes dels anys trenta, que constitueixen el gruix del seu treball en conjunt, giren entorn de la impossibilitat de creure en l'autenticitat de la pròpia vida, entorn de la impossibilitat de sortir de cap situació amb les mans netes. El món en què vivim, i les seves relacions perverses marcades per la presència inescapable de la força i els constreïments econòmics i socials, ho impedeixen. Per Orwell, el món, tal com és, fa impossible la santedat. Cal tenir això en ment quan s'examina la polèmica orwelliana amb els pacifistes del seu temps. Per Orwell, els pacifistes estaven aspirant a la santedat en un món que no ho permet, i, especialment, en un temps —el temps de guerra— en què això es torna definitivament impossible. Atacar Hitler, o defensar-se amb una violència superior de Hitler, era, clarament, un mal. Permetre que Hitler governés Anglaterra i fes desaparèixer aquells drets fonamentals que permetien, mal que bé, aspirar encara a alguns béns superiors era igualment dolent. Fes el que es fes, ningú no es podria considerar innocent o moralment superior als altres.

S'objectarà amb raó que hi ha diverses maneres d'exercir una oposició a la força, que hi ha diverses formes de lluita, entre aquestes, la lluita no violenta. La figura de Gandhi —una figura d'una santedat possible que desperta tota mena de consensos i que contradiria la tesi orwelliana de la impossibilitat de ser sant—, pot ser un testimoni vàlid de l'existència del que a Orwell li semblava impossible: saber trobar una forma d'exercir la violència sense exercir-la, una forma de lliurar una guerra sense ser corromput per aquesta. El

cas, però, és que Orwell, evidentment, coneixia la figura de Gandhi, i va seguir l'evolució política de l'Índia i el paper d'aquest líder polític amb molt d'interès. De fet, Orwell va publicar un parell d'articles entorn seu. Hi prestarem l'atenció deguda, per la rellevància que té en un context com aquest. Hi descobrirem algunes crítiques i una bona dosi d'admiració. Però, sobretot, ens permetrà entendre millor l'humanisme de condició mitjana d'Orwell, que Orwell va anar configurant en oposició amb una visió sobrenatural de l'existència.¹²

3.- Els escrits d'Orwell sobre Gandhi

El nom de Gandhi apareix en els escrits d'Orwell en un article dedicat a Tolstoi, publicat el 1947, amb el títol *Lear, Tolstoy and the Fool* (CWGO 19, 63). L'acusació particular contra l'escriptor rus, que Orwell feia extensiva a Gandhi, consistia a afirmar que Tolstoi, en optar al final de la seva vida per renunciar a les seves possessions materials i compartir la vida humil dels seus antics servents de la gleba, estava buscant clarament una autoredempció moral artificial: buscava, al capdavant, la santedat que també s'havien intentat procurar els pacifistes a l'inici de la guerra. Per Orwell, però, Tolstoi havia renunciat a allò material, però havia retingut una visió rígida i dogmàtica de l'existència. Per Orwell, la renúncia de Tolstoi no responia a motivacions autèntiques. Era una forma de voluntat de domini, d'autojustificació moral, en definitiva. Fer un acte heroic d'aquesta mena semblava que implicava, segons Orwell, que qui el duia a terme creia que estava en possessió de la veritat i la raó, *en virtut justament de la seva renúncia*.

Abraçar un credo que sembla lliure de la baixesa habitual dels assumptes polítics —un credo del que no pots esperar, en principi, que t'aporti cap benefici material—, implica que el credo és el correcte?

I si qui el duia a terme creia que estava en possessió de la veritat —al capdavant, recordem-ho, havia renunciat a si mateix o la pròpia seguretat per la veritat, no seria d'esperar que volgués que tothom abraqués, com ell, aquell credo veritable? (“I com més raó tens, més natural esdevé la tendència a forçar els altres a pensar el mateix que tu”). Tolstoi, com Gandhi, i en general els pacifistes, estaven, per Orwell, sota la sospita de creure's en possessió de la veritat, i en risc, per tant, de caure en un dogmatisme rígida i en la superioritat moral.

Credos com el pacifisme i l'anarquisme, que semblen implicar, superficialment, una renúncia complerta al poder, més aviat estimulen aquesta mentalitat.

12 QUINTANA, Oriol. *Vostè i George Orwell. Sobre l'humanisme orwellià i la condició de l'home corrent*. Barcelona: Viena Edicions, 2019.

Però l'acusació més forta que es pot trobar en aquest escrit, i que Orwell llança tant a Tolstoi com a Gandhi, és que ambdues figures corresponien a un tipus de persona perillosa: aquella persona que no sabia adaptar-se als defectes comuns i l'ambigüitat moral en què han de viure les persones corrents. Aspiraven a quelcom més que a l'existència mundana: els seus creïdors, cristià o hinduista, els feien desitjar un estat superior en què aquests defectes i ambigüitats haguessin desaparegut. No és estrany que les creences religioses incloguin, invariablement, la creença en una vida ultramundana, en una vida superior lliure de les lluites habituals de la quotidianitat, de contaminació de les injustícies estructurals, de les molèsties que deriven de conviure i estimar altres éssers humans plens de defectes. La suposada superioritat de la castedat proclamada per aquestes religions n'era un bon indicatiu.

El que Orwell afirma aquí no és que tots els pacifistes comparteixin una visió sobrenatural del món, ni molt menys. Quan Orwell cita l'anarquisme es fa evident que la seva crítica consisteix en quelcom diferent. Per Orwell, totes aquestes postures comparteixen la idea que a través de la mera adopció de certes filosofies, i, teòricament, amb la seva posada en pràctica, les persones queden justificades moralment i, de passada, col·locades per sobre de les ambigüitats morals quotidianes.

El text principal sobre Gandhi, però, es titulava “*Reflections on Gandhi*”, i es va publicar al *Partisan Review* el gener del 1949 (CWGO 20, 5 i s.). En el text, Orwell sembla que insisteix en la idea que el perfeccionisme moral és sempre sospitós, una forma de vanitat (el text comença amb aquell *dictum* típicament orwellià: “Al sants se’ls ha de considerar sempre culpables fins que no se n’hagi demostrat la innocència” —*ibidem*). Orwell arriba a afirmar que totes les pràctiques religioses de Gandhi, com el seu vot de castedat, com la seva defensa de l’amor universal, responien justament a aquesta dificultat d’haver de viure immers en la impuresa moral de cada dia. Per exemple, l’amistat i l’amor veritables impliquen la parcialitat cap als teus, cosa que és incompatible amb la idea de l’amor universal i, a vegades, amb la justícia:

Les amistats íntimes, afirma Gandhi, són perilloses, perquè “els amics s’influeixen mútuament” i per culpa de la lleialtat a un amic, un pot ser conduït a fer el mal. Això és inqüestionablement cert. A més, si un ha d’estimar Déu, o la humanitat sencera, no pot donar preferència a una persona individual. Això també és exacte, i marca el punt en què la visió humanística i la visió religiosa deixen de ser reconciliables. Per una persona corrent, estimar no vol dir res si no és estimar algunes persones més que d’altres.

De manera que, al final, l'opció per l'amor universal és més aviat un intent d'escapar, dirà Orwell, “del dolor d'estar viu i, sobretot, de l'amor mateix que, sexual o no sexual, sempre comporta molta feina”. En efecte, estimar de veritat ho complica tot: és una manera de caure de ple, d'enfonsar la pròpia persona en la impuresa moral en què es desenvolupa la vida dels éssers humans. L'amor universal no era més que una maniobra d'evasió, igual que el pacifisme, que per justificar-se apel·lava sempre a les idees d'imparcialitat i fraternitat universal.

Orwell denunciava en aquest text un fet poc conegut, del qual va tenir notícia a través d'un llibre de Louis Fischer.¹³ Quan a Gandhi, a l'inici de la guerra, li van preguntar què haurien hagut de fer els jueus davant l'ascens de Hitler i el seu ferotge i sanguinari antisemitisme, va respondre, pel que sembla, que haurien d'haver optat pel suïcidi col·lectiu, que “hauria provocat un alçament del món i de tots els alemanys contra la violència de Hitler” (CWGO 20,9). Aquesta proposta té ple sentit en un transfons religiós com el de Gandhi: per l'hinduisme, la vida terrenal no és més que un episodi temporal entre una multiplicitat de reencarnacions. Si un no creu en la vida després de la mort, la crida a acceptar morir assassinat, o matar-se, per no haver de cometre un acte violent d'autodefensa és d'allò més abstrús i discutible. Sense aquesta mena de fe, la resposta resulta profundament xocant.

Però Orwell té encara una altra objecció a la proposta gandhiana, una d'ordre pràctic. Gandhi s'enfrontava a una potència colonial amb plena decadència, a un imperi que ja no estava segur d'ell mateix, i que li permetia, per exemple, fer propaganda de les seves intencions i accions, tant dins del seu país com, sobretot, entre la comunitat internacional. Les seves accions no-violentes tenien ressò, i posaven una pressió immensa sobre l'opressió violenta dels anglesos. Però, és clar, el mètode de l'ahimsa no funcionaria mai enfront dels nous imperialismes sorgits als anys trenta. Tant els alemanys com els japonesos estaven plenament convençuts de la seva superioritat enfront els altres països i no mostraven cap mena d'escrúpols davant dels seus enemics: es veien perfectament justificats a cometre totes les matances que fes falta. I per no tenir més enemics dels necessaris, impedièren que la informació sobre les atrocitats comeses circulés tant dins dels seus territoris com a l'exterior. Un es pregunta si, atès l'immens poder de Hitler i la seva maquinària de propaganda totalitària, el suïcidi en massa que Gandhi proposava als jueus hauria servit realment per alguna cosa. Subestimant la propaganda hitleriana, Orwell afirmava, però, que els esdeveniments havien donat la raó a Gandhi. Els jueus van ser exterminats igualment, i amb el suïcidi haurien mort d'una manera significativa. Segons Orwell, l'èxit de Gandhi —que va aconseguir que

13 FISCHER, Louis. *Gandhi and Stalin*. Londres: Harper, 1947.

els anglesos marxessin pacíficament de la Índia i li concedissin la independència—es va deure, en bona part, al fet que Gandhi sabés difondre la seva lluita i despertar l'admiració de la majoria dels anglesos, per molt que fossin, teòricament, els seus enemics. Orwell afirmava indirectament, per tant, que l'*ahimsa* havia funcionat amb els anglesos, però que dubtosament funcionaria amb un règim com el de Hitler.

4.- L'humanisme de condició mitjana

Gandhi tenia com a transfons religió i filosòfic la vella tradició de l'hinduisme, una religió, que, com tantes d'altres, sostenia certes creences sobre la vida després de la mort. Tot i que la qüestió del pacifisme, com hem dit, és separable de creences transcendents, en el cas de Gandhi aquesta separació resultaria artificial i falsa. Ara bé: amb què comptava George Orwell? Quin és el seu transfons filosòfic i religiós? Si pel primer calia renunciar a causar la mort dels enemics, pel segon, matar en el context d'una guerra defensiva era, al final, perfectament lícit. Com es pot justificar aquesta afirmació en el seu cas? A través, creiem, del que es pot anomenar un humanisme de condició mitjana. Per Orwell, ja ho hem esmentat més amunt, la principal diferència entre l'humanisme i la visió religiosa de l'existència és que en el primer cas, un accepta—per manca de fe, o per les raons que siguin—que no hi ha més vida que la vida terrenal, i que, amb tots els seus defectes i amb la seva perfectibilitat permanent, en realitat ja és prou bona: no ha de ser suprimida ni canviada per cap estat superior. No se l'ha de voler substituir per cap altra. No s'ha d'aspirar al cel: no s'ha de voler fer baixar el cel a la terra, sinó que s'ha d'aspirar a construir la terra a la terra (Odo Marquard). "*Our job is to make our life worth living*" ("La nostra tasca és fer que la vida valgui la pena ser viscuda"), va escriure una vegada Orwell (CWGO 20, 7). L'humanisme considera que els éssers humans estan sempre cridats a millorar la seva vida i la dels altres, però que tan aviat com tenen les seves necessitats bàsiques cobertes, o fins i tot sense tenir-les cobertes del tot, tenen al seu abast la possibilitat d'una plenitud purament humana. És el que Orwell anomenava *a fully human life*—una vida humana plena (l'expressió apareix, per exemple, a CWGO 5, 178).

Segons Orwell, l'home no té una vocació sobrenatural. Més aviat, la vocació sobrenatural respon a la impossibilitat de conformar-se amb les limitacions habituals de l'existència. En l'home hi ha, efectivament, una forta aspiració al bé—que és diferent a una vocació sobrenatural. Però la tasca de la seva vida consisteix no a assolir-lo a través del cultiu de la religió—aquest

dispositiu que permet, suposadament, entrar en contacte amb el bé absolut—, sinó a aprendre, humilment, que el bé absolut no està a l'abast. Tan aviat com es produeix aquesta rendició, aquesta acceptació, la plenitud purament humana —l'única existent per Orwell— es fa possible. Molta gent, en canvi, preferia buscar alguna forma de deseiximent, com si aquest fos superior a l'acceptació plena de la vida mundana. En l'escrit sobre Gandhi ho formulava així (CWGO 20,8):

“En essència, ser un ésser humà consisteix a no buscar la perfecció (...) i a estar preparat per ser derrotat i destrossat per la vida, que és el preu que cal pagar quan un lliga el seu amor a altres individus humans (...)”

És possible detectar la idea de la inabastabilitat del bé gairebé en tot el que va escriure. Ara bé: Orwell no era filòsof, i la qüestió apareix com a tema en molt pocs escrits. Més aviat es tracta d'una música de fons perfectament audible si se li presta l'atenció que requereix. Posem dos exemples d'aquesta visió de les coses que es poden trobar a les seves obres.

En primer lloc, a l'escrit “*Can Socialists be Happy?*”, del 1943, Orwell afirmava que Charles Dickens havia estat dels pocs autors que havien sabut reflectir en què consisteix la felicitat. Dickens no havia dissenyat mai una utopia, no havia defensat mai la revolució; la idea del progrés tecnològic li era completament aliena. Això sí: sabia que la gent passava gana, i que quan tenien prou menjar ho celebraven. Per Dickens, doncs, la felicitat derivava essencialment del contrast, i si aconseguia retratar-la eficaçment a les seves obres era perquè sabia que la felicitat humana era sempre incompleta (“Es troben animats perquè per una vegada tenen prou menjar... Llur felicitat resulta convincent perquè és descrita com a incomplerta”, (CWGO 16, 39). El segon exemple el podem trobar a les mateixes obres d'Orwell. L'escriptor anglès incloïa a les seves obres el retrat de certs moments de felicitat i plenitud. Igualment, sempre la descrivia com a temporal, com a permanentment amenaçada. Per exemple, George Bowling, el protagonista de *Coming up for air* (1939), (CWGO 7, 172):

“El que vaig sentir era quelcom tan inusual avui en dia que sona com una insensatesa. Em vaig sentir feliç. Vaig sentir que, encara no hagués de viure per sempre, estaria perfectament disposat a fer-ho. Si es vol, es pot dir que m'estava passant allò merament perquè era el primer dia de la primavera. L'efecte del canvi d'estació en les glàndules sexuals, o una cosa així. Però, de fet, la cosa anava més enllà (...). Estic gras —certament. Tinc la pinta del germà pobre d'un comptable—oi tant. Cap dona anirà al llit amb mi si no és per diners. En soc completament conscient. Però m'és

igual. No vull les dones, ni vull tornar a ser jove. Només vull estar viu. I em sentia viu en aquell moment (...). Era un sentiment interior, un sentiment de pau, però també era com una flama.”

La part interessant d'aquest passatge és que Orwell retrata una felicitat passatgera que no consisteix en un oblit de les ambigües realitats de la vida ni de les estretors i les grisors del que és quotidià. La plenitud humana real consisteix a acceptar totes aquestes coses: acceptar el fracàs personal, l'envelliment i la falta de perspectives; acceptar que no s'és perfecte, que un no té mai les mans netes. La plenitud de la vida humana terrenal consisteix a ser perfectament conscient de totes aquestes coses, i no pas a trobar-se en una situació personal en què un s'hi situï per sobre. Bowling, enmig del seu èxtasi de felicitat, és perfectament conscient de la seva obesitat —i de la seva dentadura postissa!—, del seu fracàs professional i de la seva irrellevància social. La plenitud humana no tenia res a veure amb la perfecció moral en el sentit que li donaven un Gandhi o un Tolstoi. Més aviat consistia a assumir la pròpia mediocritat.

Un dels impediments més clars per assumir la condició humana en la seva incompletesa (a més de la creença escapista en un paradís després de la mort) era l'adopció general de l'activisme, derivat de la confiança en el pensament utòpic. Orwell va definir el seu humanisme també en relació amb els humanismes utòpics de la seva època.

En primer lloc, en contra de la utopia tecnològica, Orwell va criticar la confiança en el progrés que tenien figures com H. G. Wells, contra el qual va escriure molt sovint (Cf., per exemple, al capítol 12 de *The Road to Wigan Pier* - CWGO 5, 188).¹⁴ El món contemporani, en certa manera, amb tota la seva ideologia de millora de l'ésser humà (vegeu la filosofia del transhumanisme) és hereu de la confiança cega en la tecnologia. La deshumanització que deriva de la competència en el terreny de l'economia i de la colonització tecnològica de la vida corrent (contra la qual han escrit filòsofs actuals com Han o Esquirol)¹⁵ és també herència d'aquesta mentalitat utòpica. I la utopia, fins i tot si és merament terrenal com la utopia tecnològica, només existeix perquè no sabem viure en pau amb la incompletesa i la impossibilitat de sortir de les ambigüitats morals a les quals hem de fer front diàriament. El desenvolupament últim d'una utopia tecnològica, des de la perspectiva orwelliana, no consisteix tant en què ja no hàgim de fer cap esforç físic per obtenir el que volem, sinó en què tot estigui tan perfectament organitzat que ja no hàgim de prendre cap decisió moral, cap decisió moral ambigua, d'aquelles en què hem de triar entre dos mals. S'hi referia Orwell quan, a *The Road to Wigan Pier* (CWGO 5, 175), deia

¹⁴ Orwell comenta el llibre *The Sleeper Awakes*, de Wells, que curiosament és una antiutopia. Per Orwell, “el llibre pateix d'enormes contradiccions pel fet que Wells, com a arquebisbe del 'progrés', no sap escriure amb convenciment contra el mateix progrés”. Wells va exercir una forta influència en Orwell. De fet, és l'autor que té més al·lusions en les seves obres (Cf. CW 20, p. 529-530).

¹⁵ HAN, Byung-Chul. *La societat del cansament*. Barcelona: Herder, 2015; ESQUIROL, Josep Maria. *La resistència íntima*. Barcelona: Quaderns Crema, 2016.

que l'objectiu del progrés tecnològic era el de no deixar *loose ends*, qüestions pendents de resoldre. Hom té la sospita que quan els partidaris de la utopia tecnològica (des de Marx fins a l'últim tecnooptimista) diuen que l'objectiu final és disposar de tot el temps per dedicar-se al lleure i a la creativitat, es refereixen a no haver-se d'enfrontar a cap dilema moral.

En segon lloc, Orwell fa definir el seu humanisme en contra dels humanismes utopicopolítics del moment. Tal com hem assenyalat més amunt, Orwell va escriure *Animal Farm* (1943) i *Nineteen Eighty-Four* (1949) no només per denunciar la revolució traïda, no només per dir que les revolucions—idealistes—esdevenen dictadures—realistes—, sinó per explicar un estrany mecanisme pel qual les persones podem crear, artificialment i a còpia de molta violència, les condicions necessàries per acabar d'una vegada per totes amb les ambigüitats morals. Tant la casta dels porcs de la granja dels animals com els membres del partit intern—amb O'Brien al capdavant—havien aconseguit el somni definitiu dels homes: no haver-se d'enfrontar mai més amb la parella bé-mal. O'Brien, el “dolent” de *Nineteen Eighty-Four* explicava en què consistia aquesta operació (CWGO 257):

“Déu és el poder (...). Ha arribat el moment en què compreguis alguna cosa sobre què significa el poder. Del primer que t'has d'adonar és que el poder és col·lectiu. L'individu només té poder en la mesura que deixa de ser un individu. Ja coneixes l'eslògan del partit: “La llibertat és l'esclavitud”. Se t'ha acudit alguna vegada que és reversible? L'esclavitud és la llibertat. Tot sol—lliure—l'home sempre és derrotat. Ha de ser així, perquè tot home està condemnat a morir, que és el més gran dels fracassos. Però si se sap sotmetre de manera completa i absoluta, si sap escapar de la seva identitat, si se sap fondre amb el Partit de manera que ell mateix sigui el Partit, aleshores es torna omnipotent i immortal.”

D'aquesta manera, si una persona pertanyia a la casta superior dels governants totalitaris, o al partit adequat, esdevenia ‘omnipotent i immortal’, en altres paraules: fes el que fes estaria bé. Ja no podia fer el mal. En efecte, els partits i grups totalitaris que han existit al llarg de la història s'han atribuït a si mateixos els drets dels Déus; s'han donat a si mateixos atribucions i llicències absolutes. Des dels exèrcits de l'antiga Roma, passant pels jueus veterotestamentaris que executaven matances amb llicència divina, pels nazis (imitadors dels romans), pels grups terroristes que es veuen legitimats—per la noblesa de la causa— a decidir sobre la vida i la mort dels altres, fins a l'última secta d'il·luminats que es creuen escollits per Déu i amb una missió divina, multitud d'éssers humans han buscat activament l'antinomisme: aque-

l·la situació en què no es pot fer el mal encara que s'intenti. L'antinomisme és el perfeccionisme moral definitiu. El perfeccionista, per les seves aspiracions elevades i el seu rigor personal, es pot considerar superior als altres; el practicant de l'antinomisme queda redimit pel col·lectiu al qual pertany quan comet qualsevol abús o atrocitat: cada assassinat, cada tortura, cada abús és una demostració efectiva de la seva superioritat moral. Orwell era ben conscient que l'antinomisme era l'altra cara de la moneda del perfeccionisme moral. El poder absolut és atractiu no perquè possibilita fer més coses que quan no es té, sinó perquè esborra per sempre la distinció entre el bé i el mal, aquesta càrrega pesada que no ens deixa viure tranquils i que estem ansiosos de treure'ns de sobre.

L'humanisme de condició mitjana d'Orwell prohibia aquesta operació: de fet, mirava amb sospita qualsevol intent de perfeccionisme moral. No creia en la possibilitat d'instaurar cap ordre —tecnològic o polític— que proporcionés una felicitat permanent; no creia que hi hagués cap encarnació del bé absolut —quan algú pretenia ser aquesta encarnació es convertia *ipso facto* en l'encarnació del mal. No volia esborrar la lluita i les contradiccions quotidianes. L'humanisme de condició mitjana, en termes morals, defensava la *mínima decència* (*common decency*) i la prenia com a regla per jutjar tota actuació humana. La mínima decència era aquell codi liberal d'arrel evangèlica que deia que quan una persona té fam, se l'ha d'alimentar; si té fred, se l'ha de vestir; si està a la presó, se l'ha de visitar, etc. El codi que deia que cadascú ha de ser lliure per fer el que vulgui mentre no causi un mal als altres. Aquell codi que diu que, per molt que es puguin trobar justificacions ideològiques, no està bé entrar a casa d'un jueu i calar-li foc als mobles.¹⁶ Res menys que això, res més enllà d'això. Si Orwell havia basculat cap a l'esquerra política des de jove és perquè va descobrir, en el socialisme, aquest impuls de regular la societat segons aquestes normes, l'impuls de proporcionar una vida decent a tothom. Orwell va escriure a *Homage to Catalonia* (CWGO 6, 188):

Si algú m'hagués preguntat perquè em vaig unir a la milícia, li hauria contestat: 'Per lluitar contra el feixisme'; i si m'hagués preguntat per a què lluitava, li hauria contestat: "per la decència mínima".

No per crear un cel a la terra o una societat perfecta. Simplement perquè tothom pogués tenir una vida digna. Observeu com el mateix concepte, *common decency*, implica un allunyament de tot perfeccionisme moral. Es tracta de fer el que tothom sap que s'ha de fer —seguir el sentit comú de la moralitat. Si una persona s'esforça per complir els mínims que marca la decència, ja està actuant de manera excel·lent.

¹⁶ (CWGO 12, 315): Crítica d'Orwell al film *The Great Dictator* de Charles Chaplin: "qualsevol intel·lectual pot fer una defensa magnífica de la destrucció dels sindicats alemanys i la tortura de jueus. Però l'home corrent, que no té intel·lecte, que té només l'instint i les tradicions, sap que 'això no es fa'. Qualsevol que no hagi perdut el sentit de la moralitat —i l'educació marxista i d'altres credos similars consisteix en gran part a destruir el sentit de la moralitat— sap que això 'no es fa', d'entrar a les cases de petits comerciants jueus inofensius i calar foc als mobles".

5.- La resposta orwelliana davant el problema de la guerra

Per tant, doncs, el que va allunyar Orwell de la proposta pacifista van ser dos factors principals —sense que sigui fàcil decidir quin dels dos va tenir més importància. En primer lloc, la urgència de derrotar Hitler, que venia a proposar una forma de govern absolutament contrària a aquella tradició liberal i cristiana de garantir la solitud i la llibertat personals (pels totalitaris, “un home lliure —sol— sempre és derrotat”), i de buscar el simple bé comú, segons les normes, no necessàriament perfeccionistes, de la mínima moralitat. Dit sigui de passada, Orwell considerava, a més, que sota un règim totalitari —un règim, al final, de terror permanent— era impossible aquella experiència de plenitud purament humana de la qual va parlar a *Coming up for air* (CW 7, 14):

“El filferro d’espines! Els eslògans! Les cares enormes als cartells! Les cel·les alineades en què el botxí t’agafa per sorpresa! De fet, els fa por fins i tot a altres païos molt més soques que jo mateix. Però, per què? Perquè significa dir adeu a això de què parlava, a aquest sentiment especial dins d’un mateix. Se’l pot anomenar pau, si es vol. Però quan dic pau no vull dir absència de guerra, vull dir pau, un sentiment dins les entranyes. I desapareixerà per sempre si els nois de les porres ens atrapen”.

Hitler volia substituir la tradició liberal-cristiana per una de nova, per una espècie de societat de castes en què els alemanys serien el poble dominant, i reduir al vassallatge la resta d’europeus i a l’esclavitud els homes d’altres races.¹⁷ Per Orwell, no hi havia dubte que calia resistir els intents d’invasió.

En segon lloc, Orwell creia en la resistència armada per la seva sospita respecte al pacifisme: li semblava una forma de perfeccionisme moral vàcua i una forma de fugir d’estudi respecte a la realitat inesquívable del poder militar alemany. La resistència passiva, la lluita no violenta era un error estratègic en tractar-se d’un règim sense escrúpols. Però també sospitava de la suposada superioritat moral dels hipotètics combatents no-violents.

Per Orwell, la lluita —violenta, amb la intenció de causar la mort de l’enemic— contra els alemanys podia ser lliurada sense perdre la humanitat si es feia amb l’esperit correcte: eliminant de soca-rel tot sentiment intern de superioritat moral envers l’enemic; justament aquella superioritat a la qual, sempre segons Orwell, els pacifistes tenien tendència, que havia detectat en els escrits de Tolstoi, i de la qual Gandhi era sospitós.

17 Cf. CWGO 12, 411: “L’objectiu dels nazis és, en efecte, establir una mena de sistema de castes, amb quatre de principals, que es corresponen força amb les quatre de la religió hinduista. Dalt de tot hi ha els membres del partit nazi; en segon lloc, el conjunt de poble alemany; en tercer lloc, els pobles europeus conquerits, i en quart i darrer lloc hi ha els pobles de color, els ‘semisimis’ com els anomena Hitler, que s’han de reduir a l’esclavitud força obertament.”

Orwell ho expressava així en el diari personal que va escriure durant la guerra (CWGO 12, 456):

“Mai he aconseguit fabricar-me un sentiment de fàstic cap als bisbes beneïts les banderes dels regiments, etc. Totes aquestes manifestacions de repulsa es basen en la idea que la lluita armada és incompatible amb l’amor als enemics. De fet, un pot estimar els seus enemics fins i tot estant disposat a matar-los en certes circumstàncies [cursiva meva]. El que realment és fastigós en aquesta mena de cerimònies és l’absència de qualsevol autocrítica. Pel que sembla, hem d’esperar que Déu ens ajudi perquè nosaltres som millors que els alemanys [cursiva en l’original] (...). A mi em sembla que l’actitud cristiana en aquest cas seria admetre que no som millors que els alemanys, que tots som uns miserables pecadors [cursiva meva], però que, fet i fet, seria millor que la nostra causa sortís vencedora, i, per tant, és legítim pregar per això”.

Com es pot veure, Orwell creia que matar alemanys era l’única manera de mirar de preservar un estil de vida molt més humà que el que els invasors volien imposar. Però de cap manera un anglès es podia considerar moralment superior a cap soldat alemany. Tant els uns com els altres eren veritables éssers humans, és a dir, *miserables pecadors* —per seguir el llenguatge tradicional del cristianisme: éssers incomplets i imperfectes. Per Orwell, lluitar amb aquest esperit —sense rastre de superioritat moral— era estimar els enemics, un amor compatible amb el fet d’haver-los de matar.

Però no només va escriure aquestes idees tan controvertides al seu diari personal. També les mencionava a les cartes a les seves amistats (Carta a John Middleton Murry, d’11 d’agost del 1944—CWGO 16, 321):

“Tal vegada no entenguis això, però és que no crec que matar gent sigui tan important [I don’t think it matters] en la mesura que no odiïs. I també crec que hi ha moments en què només pots mostrar el teu sentiment de germanor respecte a algú matant-lo o provant de matar-lo.”

Les paraules triades per Orwell són gairebé escandaloses, per radicals. Només es poden entendre en relació amb la cita anterior, en què deia que “tots som miserables pecadors”. Disparar l’enemic des d’aquest esperit és una manera de reconèixer que no s’és millor que ell. No disparar-lo per suposades raons de superioritat moral seria una mena d’ofensa, un trencament del sentiment d’igualtat.

Però no només les escrivia per a ell i per als seus amics. Orwell va publicar aquestes idees a la seva columna ('*As I please*') del diari *Tribune* (4 d'agost del 1944 - CWGO 16, 317):

“(…) però no em sembla que el fet de matar sigui tan crucial. Tots estarem morts d'aquí a cent anys, i la majoria de nosaltres per culpa d'aquell horror sòrdid conegut com a 'mort natural'. La veritable maldat és actuar de tal manera que la vida pacífica es torni impossible. La guerra destrueix el teixit de la civilització no per la destrucció física que causa (...), ni tan sols per les matances de vides humanes, sinó perquè estimula l'odi i la deshonestedat.

Quan disparem a l'enemic, no li estàs causant un greuge en el sentit més profund. Però odiant-lo, inventant-te mentides sobre ell, i educant els teus fills perquè se les creguin, no estàs atacant només una generació concreta i perible d'homes, sinó a la humanitat mateixa.”

6.- Avaluació de la resposta orwelliana davant el problema de la guerra

La resposta al dilema de la guerra, per part d'Orwell (és a dir, l'opció favorable a la lluita armada), responia a la idea que ni el bé pur, ni, per tant, els mitjans purs no estan a l'abast de l'home, i la violència, com a mitjà impur entre altres, no havia de ser exclosa *a priori* de la resolució del conflicte.¹⁸ Per Orwell, la lluita no violenta era també un mitjà impur, o podia ser-ho (deixant ara de banda que, malgrat que a Gandhi li hagués sortit bé, la seva eficàcia era molt dubtosa tractant-se de l'imperialisme alemany).

I és cert: solem mitificar l'opció a favor de l'*ahimsa* i el *Satyagraha*, de la lluita no violenta. A primera vista, sembla una opció moralment superior a la d'agafar les armes. Però també és veritat que, guiats pels raonaments d'Orwell, és legítim sospitar d'aquesta opció. Les persones que arriben al refinament moral del pacifisme solen ser persones il·lustrades; i la seva educació i refinament provenen al final d'un sistema que s'ha basat sempre en la injustícia i en la força. Plató —per posar un exemple d'una filosofia subtil i refinada—, tenia els seus esclaus; Tolstoi va arribar a les seves opcions radicals cristianes després d'haver-se beneficiat tota la vida dels avantatges d'una societat feudal semiesclavista; Gandhi va lluitar a Sud-àfrica contra l'*apartheid*, segurament pel xoc de no ser tractat com un europeu —Gandhi era advocat i havia rebut

¹⁸ Convé assenyalar que Orwell no va participar directament a la Segona Guerra Mundial. Era massa gran i tenia massa poca salut perquè deixessin que s'hi allistés (problemes pulmonars: Orwell va morir de tuberculosi). Això sí: es va allistar a la *Home Guard*, el cos format per civils —tots homes madurs— que s'entrenaven militarment per si els alemanys arribaven a desembarcar a les illes britàniques.

una educació europeïtzant i liberal. A ell i als altres indis residents al país, les autoritats sud-africanes els consideraven iguals que la població indígena de raça negra. En definitiva, els sentiments refinats i les intencions aparentment pures poden ser el producte de situacions molt impures. Ningú té les mans netes. Avui, com sempre, Europa és plena de gent de grans ideals apresos en països que miren de conservar els seus privilegis a qualsevol preu, fins i tot a còpia de deixar morir gent ofegada a la mediterrània; gent que es pot permetre criticar l'estat del món i els abusos de poder perquè una coalició liderada per l'exèrcit imperialista nord-americà, i per iniciativa del premi Nobel de la pau Barack Obama, ha contribuït a esclafar un estat islàmic de tendències antiliberals, antioccidentals i totalitàries.

El que Orwell està dient amb l'opció per la lluita armada és que, per molt que sembli moralment més baixa que l'opció no violenta, també es pot dur a terme amb respecte per l'enemic. En cap cas, ningú no en sortirà amb les mans netes: ningú les hi té mai.

Referències bibliogràfiques

- CARTER, Michael. *George Orwell and the problem of authentic existence*. Totowa, Nova Jersey: Barnes and Noble Books, 1985.
- CUSHMAN, Thomas; RODDEN, John. *George Orwell. Into the Twenty-First Century*. Boulder/Londres: Paradigm Publishers, 2004.
- DAVISON, Peter (ed.). *The Complete Works of George Orwell*. Londres: Secker and Warburg, 1998.
- ESQUIROL, Josep Maria. *La resistència íntima*. Barcelona: Quaderns Crema, 2016.
- FISCHER, Louis. *Gandhi and Stalin*. Londres: Harper, 1947.
- HAN, Byung-Chul. *La societat del cansament*. Barcelona: Herder, 2015.
- PATAI, Daphne. *The Orwell Mystique. A Study in Male Ideology*. Amherst: The University of Massachussets Press.
- QUINTANA, Oriol. *Vostè i George Orwell. Sobre l'humanisme orwellià i la condició de l'home corrent*. Barcelona: Viena Edicions, 2019.
- ROSENWALD, Lawrence. "Orwell, Pacifism, Pacifists". A: CUSHMAN, Thomas; RODDEN, John. *George Orwell. Into the Twenty-First Century*. Boulder/Londres: Paradigm Publishers, 2004.

